

Заровна К.М.,
аспірант,

Київський національний торговельно-економічний університет

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ ЯК ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті досліджуються підходи до оцінювання економічної стійкості держави за базовими і новітніми світовими практиками, що дає змогу вивчити ступінь їх доцільності та важливості у дослідженні управління економічною стійкістю підприємств. Також виділяються основні індекси економічної стійкості. Здійснюється систематизація існуючих методик, за якими визначають стан стійкості економіки та інших секторів державної політики, що, у свою чергу, дає змогу оцінити клімат, в якому доводиться забезпечувати економічну стійкість підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, стійкий розвиток, індекси стійкості, індекс конкурентоспроможності, індекс економічної свободи, корпоративна соціальна відповідальність, підприємство.

Постановка проблеми. Сучасні динамічні зміни в світі щодо ролі та цілей діяльності будь-якого бізнесу вже зараз суттєво впливають на майбутнє українських підприємств і держави загалом. Саме тому активізувалися наукові розробки українських дослідників з проблематики економічної стійкості як на макроекономічному (національному, регіональному), так і на мікроекономічному рівнях (підприємство). Умови господарювання сучасних підприємств носять досить складний і непередбачуваний характер, а новітні методики управління тільки починають вивчатися. Очевидно, що стійкість підприємства є однією із найважливіших характеристик його діяльності, але її неможливо досягнути без вектору руху держави у тому ж напрямі, адже вона є середовищем, в якому воно діє. Дана потреба в розвитку згідно з світовими тенденціями обумовлює підвищений інтерес до даної проблематики та потребу в дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика стійкості тривалий час активно вивчається в економічній науці. Вперше питання стійкості в контексті економічної проблематики розглянуті в теоретичних працях, присвячених дослідженню ринкової рівноваги в умовах досконалої конкуренції. Найбільш відомі серед інших праці Л. Вальраса, Дж.Р. Хікса, П. Самуельсона, А. Вальда. У них були достатньо глибоко досліджені питання стійкого ринку з технічної сторони, тобто відносно економічних процесів (параметрів руху попиту та пропозиції до точки рівноваги в класичній ринковій моделі Л. Вальраса та в неокласичних моделях), але не відносно економічних систем. На сьогодні, питанням вивчення сутності поняття економічна стійкість присвячується досить багато праць вітчизняних вчених, а саме таких як Р.В. Фещур, Х.С. Баранівська, О.В. Сергеева, Т.І. Поверляк та ін., багато в чому їх погляди співпадають, в деякому різняться, адже для України ця проблематика є досить новою. Стійкістю на державному рівні займаються такі вчені, як В.М. Ільченко, Ю.О. Гулейко, Ю.Ю. Хватов та ін. Ми поділяємо такий інтерес до даного поняття та робимо свій внесок у його дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основною невирішеною науковою проблемою є те, що дослідники розглядають окремо стійкість підприємства і

стійкість держави, дають рекомендації по поліпшенню її стану на різних рівнях. Але дискусія повинна вестися навколо об'єднання причин неспроможності підприємства бути економічно стійким без націленості держави допомогти в цьому усім суб'єктам господарювання і пошуку альтернативних шляхів вирішення таких проблем. В економічній літературі поки ще немає загально визнаної методики оцінки рівня економічної стійкості підприємства та загально прийнятого розуміння її сутності. Стійкість держави як суб'єкта проводиться за ініціативи закордонних міжнародних інститутів, а не зусиллями нашої країни самостійно, що говорить про незнання і нерозуміння їх сутності та про недооцінення потреби у розвитку згідно зі світовими тенденціями.

Мета статті. Основною метою статті є визначення й аналіз сучасних методик оцінки стійкості держави і доведення важливості її стану для кожного суб'єкта господарювання.

В Україні державна концепція сталого розвитку розроблена ще у 1998 р., а проект концепції – у 2000 р. Верховна Рада України у 1999 р. прийняла Постанову «Про концепцію сталого розвитку населених пунктів», а у 2003 р. – Постанову Кабінету Міністрів «Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003–2015 рр.» [1]. В Україні Указом Президента України № 5/2015 було схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020». В ній йдеться про 62 реформи та програми, десять з яких є першочерговими. Серед останніх економічними є дві [2], а саме:

- п.6. дерегуляція та розвиток підприємництва;
- п.7. податкова реформа.

У звітності GRI зазначено, що однією із ключових труднощів, пов'язаних з стійким розвитком, є необхідність у нових та інноваційних рішеннях і способі мислення. Накопичення знань і розвиток технологій, що забезпечує економічний розвиток, також має потенціал для того, щоб допомогти знівелювати ризики і загрози стійкості наших соціальних зв'язків, довкілля та економік. Нові знання та інновації в технології, в галузі менеджменту та державного адміністрування пропонують організаціям використовувати нові можливості управління впливом їх діяльності, продукції, послуг і дій на навколишнє середовище нашої планети, суспільство та економіку.

Також у Розділі «Економічний аспект» серед показників «Економічна результативність» є один, що вимірює обсяг допомоги держави як ефективність (ОСН ЕС4 «Значна фінансова допомога, отримана від органів державної влади»)

Значимість. Цей показник відображає підтримку організації, що готує звіт, з боку урядів тих країн, в яких вона здійснює свою діяльність. Зіставлення значної фінансової допомоги, отриманої від уряду, з обсягом податкових виплат може служити для формування збалансованої картини взаємовідносини організації з органами державної влади.

За даною звітністю ефективністю фактично вважаються дії держави стосовно бізнесу, це виражається такими показниками, як [3]:

- податкові пільги і податкових кредитів;
- субсидії;
- інвестиційні гранти;
- гранти на дослідження і розробки, а також інші типи державних грантів;
- нагороди;
- пільгові періоди виплати роялті;
- фінансова допомога кредитно-експортних агентств;
- фінансові заохочення;
- інші фінансові виплати, які були отримані або могли б бути отримані від будь-яких органів державної влади у зв'язку з будь-якою діяльністю;

- присутність держави у складі акціонерів.

На державному рівні в Указі Президента [2] надано перелік напрямів реформ, що, безумовно, має відношення до діяльності підприємств, а саме:

За вектором розвитку:

- Деретуляція та розвиток підприємництва;
- Програма розвитку малого та середнього бізнесу;
- Податкова реформа;
- Реформа захисту економічної конкуренції;
- Реформа корпоративного права;
- Реформа фінансового сектору;
- Реформа ринку капіталу;
- Реформа сфери трудових відносин;
- Та ін.

У Законі не описано механізмів їх реалізації.

Україна залишається серед країн з «репресованою економікою», вважають дослідники з американського дослідницького центру The Heritage Foundation і газети The Wall Street Journal.

У новому щорічному рейтингу [4] країн щодо рівня економічної свободи – Індекс економічної свободи 2015 року – Україна посідає 162-е місце зі 178 країн, у звіті минулого року вона посідала 155-е місце.

Нинішній звіт 2015 року складений за даними другої половини 2013-го і першої половини 2014 років.

Україна набрала 46,9 бали, на 2,4 менше, ніж минулого року. Дослідники відзначають, що Україна погіршила свої позиції за вісьмама з 10 показників, найгірша ситуація з гарантіями прав власності, інвестиціями, управліннями державними витратами.

Україна перебуває на останньому місці з 43 країн Європи, її загальний бал нижчий, ніж загалом у світі. Крім України, до списку країн з «репресивною економікою» входять ще 25 країн. Поруч з Україною в рейтингу – М'янма і Болівія.

До групи «вільних економік» цього разу увійшли п'ять країн, які набрали понад 80 балів: Гонконг, Сінгапур, Австралія, Нова Зеландія і Швейцарія.

Найбільше країн перебуває всередині Індeksu, серед «помірно вільних» і серед «переважно вільних».

На 143-му місці в переліку «переважно невільних» країн перебуває Росія.

«Індекс економічної свободи» [5] показник, який щорічно розраховується Wall Street Journal і Heritage Foundation для більшості країн світу з 1995 року. У 2010 та 2011 роках у рейтингу 179 країн.

Індекс економічної свободи базується на 10 індексах, які оцінюються за шкалою від 0 до 100, причому показник 100 відповідає максимальній свободі:

- Свобода бізнесу
- Свобода торгівлі
- Податкова свобода
- Державні витрати
- Грошова свобода

- Свобода інвестицій
- Фінансова свобода
- Захист прав власності
- Свобода від корупції.

Щодо України, то можемо констатувати, що жорсткий ринок праці і бюрократичні правила щодо бізнесу гальмують розвиток динамічного приватного сектору.

Шведський учений Н. Берггрен довів, що при високому рівні розвитку економічної свободи всі верстви суспільства збагачуються більш рівномірно, а у країнах, де держава прагне максимально регулювати економіку, виграють лише деякі групи населення. На його думку, що нижчим є рівень економічної свободи в державі, то нижчими є особисті доходи її громадян і тим менше термін існування такого режиму [6].

Іншим надважливим показником є «Індекс глобальної конкурентоспроможності» [7]. Індекс оцінює здатність економіки забезпечувати більш високу продуктивність бізнесу і, як наслідок, більш високі темпи економічного зростання й економічного добробуту нації. Даний Індекс розроблений Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ). Усі змінні об'єднані в 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність:

1. Якість інститутів.
2. Інфраструктура.
3. Макроекономічна стабільність.
4. Здоров'я і початкова освіта.
5. Вища освіта і професійна підготовка.
6. Ефективність ринку товарів і послуг.
7. Ефективність ринку праці.
8. Розвиненість фінансового ринку.
9. Рівень технологічного розвитку.
10. Розмір внутрішнього ринку.
11. КС компаній.
12. Інноваційний потенціал.

Для можливості порівняння конкурентоспроможності країн на різних стадіях економічного розвитку до індексу інтегровано концепцію стадій економічного розвитку країн. Швейцарія очолила рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2014-2015 (The Global Competitiveness Index 2014-2015), який опублікований аналітичною групою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). Серед країн колишнього СРСР Росія пропустила вперед Естонію (29 місце), Литву (41), Латвію (42), Азербайджан (38) і Казахстан (50). Інші держави пострадянського простору розташувалися нижче: Грузія (69 місце), Україна (76), Молдова (82), Вірменія (85), Таджикистан (91) і Киргизстан (108) [8].

Популярності у світі набуває «Індекс легкості ведення бізнесу». Індекс надає об'єктивну оцінку бізнес-клімату в країнах світу з точки зору простоти ряду найважливіших для малого та середнього бізнесу адміністративних процедур. Категорії показників поділяються на два типи: 1) ті, що відображають рівень міцності правових інститутів і мають відношення до регулювання бізнесу (кредитування, захист інвесторів, забезпечення виконання договорів, рішення неплатоспроможності підприємств); 2) показники, що відображають складність і вартість процедур регулювання (реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до системи електропостачання, реєстрація власності, оподаткування, міжнародна торгівля) економічного розвитку країн. Світовий банк (World Bank) опублікував аналітичну доповідь «Ведення бізнесу в 2015 році», за якою Україна перебувають на 96-му місці серед 189 країн.

Отже, за рейтингом Ease of doing business країни ранжуються за сприянням веденню бізнесу 31-го по 189-е місце.

Перше місце – найвища позиція в легкості ведення бізнесу означає, який регуляторний клімат у державі сприятливий. Індекс є середнім показником щодо десяти основних індикаторів, кожен з яких має рівну вагу. У 2011 році Україна посіла у цьому рейтингу 145-те місце, а в 2013 році позиція покращилася на 4 місця (140-те місце). Проте поліпшення загального результату не означає покращення за всіма показниками.

«Індекс конкурентоспроможності країн світу». Щорічне дослідження світової конкурентоспроможності оцінює й аналізує здатність країн створювати і підтримувати середовище, в якому підприємства можуть ефективно конкурувати. Індекс конкурентоспроможності країн світу розроблений Центром світової конкурентоспроможності при Інституті розвитку менеджменту та публікується у Щорічнику світової конкурентоспроможності (World Competitiveness Yearbook – WCY). Індекс ґрунтується на більш ніж 320 показниках, зібраних у 4 складові факторів конкурентоспроможності: макроекономічні показники, ефективність влади, ефективність бізнесу та інфраструктура.

Висновки та пропозиції. Безумовно, Україна нині не є тією країною, в яку інвестори можуть без ризику і впевнено ввозити свій капітал, але на сьогодні існують інструменти, що можуть дозволити стрімко покращити ситуацію. Згідно з трендами стійкого розвитку – 2025, мета, цінність компаній в економіках країн зміниться. Компанії будуть підзвітними більше, ніж будь-коли раніше; основні проблеми суспільства перебувають далеко від вирішення, і компанії, що розглядаються в якості потужних інститутів, відіграють вирішальну роль у пошуку рішення.

Особи, які приймають рішення в бізнесі, будуть більш глибоко брати до уваги питання стійкості при прийнятті рішень, пов'язаних зі зростанням компанії, віддачею на капітал, репутацією й управлінням ризиками. Керівники компаній братимуть проактивну позицію компанії у вирішенні питань сталого розвитку. Важлива складова внеску компанії в реалізацію сталого розвитку буде продемонстрована, наприклад, шляхом інтеграції бізнес-стратегії з питаннями управління ланцюгом підрядників/постачальників, інтересами регіональних гравців, колег по сектору, а також через державно-приватне партнерство. Це також буде досягатися шляхом зміцнення моделей хорошого корпоративного управління та підвищення прозорості.

Технології дозволять компаніям і зацікавленим сторонам отримувати доступ, збирати, перевіряти, аналізувати і співвідносити дані. Отже, особи, які приймають рішення, будуть приділяти увагу постійному забезпеченню несуперечності між їх етичними цінностями і реальними діями. Це також принесе розширення прав і можливостей зацікавлених сторін, які, швидше за все, будуть грати нову роль у питаннях корпоративного управління і визначення стратегії.

Варто брати до уваги, що ті підприємства, які добровільно налаштовуються на дотримання стратегії стійкого розвитку, є більш привабливими для закордонних інвесторів, отримують цільове проєктне фінансування конкретними міжнародними інституціями (напр., Світовий Банк, Європейський Банк Реконструкції та Розвитку та ін.), але, на жаль, не державою.

Український бізнес повинен не втратити такий шанс та тиснути на рішення, що приймає держава щодо ведення бізнесу. Рішення щодо консолідованих кроків у напрямі стійкого розвитку не можуть бути односторонніми. У досягненні економічної стійкості кожного підприємства стейкхолдером є як сам суб'єкт господарювання, так і країна, в якій бізнес має намір здійснювати свою діяльність і розвиватися.

Література:

1. Личенко В.М., Гулейко Ю.О. Аналіз застосування індексів та індикаторів сталого розвитку / В.М. Личенко, Ю.О. Гулейко // Економіка і регіон. – 2012. – № 6(37). – ПолтНТУ. – С. 30-34.
2. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. Global community empowering sustainable decisions [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.globalreporting.org/resource/library/GRI-G3-Russian-Reporting-Guidelines.pdf>.
4. 2015 Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/ranking>.
5. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
6. Лук'янець О.В. Рівень економічної свободи України / О.В. Лук'янець // Фінансовий простір. – 2012. – № 3(7). – С. 49-53.
7. Проєкт фонду «ефективне управління» «Competitive Ukraine» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.feg.org.ua/ua/cms/opisanie_indeksov.html.
8. Информационный портал «Центр гуманитарных технологий». Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/news/2014/09/03/6873>.
9. World Bank Group. Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/ukraine/>.

Заровная Е.Н. Экономическая устойчивость Украины как внешней среды деятельности предприятия

Аннотация. В статье исследуются подходы к оценке экономической устойчивости государства по базовым и новейшими мировыми практиками, что позволяет изучить степень их целесообразности и важности в исследовании управления экономической устойчивостью предприятий. Также выделяются основные индексы экономической устойчивости. Осуществляется систематизация существующих методик, по которым определяют состояние устойчивости экономики и других секторов государственной политики, что, в свою очередь, дает возможность, оценить климат в котором приходится обеспечивать экономическую устойчивость предприятия.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, устойчивое развитие, индексы устойчивости, индекс конкурентоспособности, индекс экономической свободы, корпоративная социальная ответственность, предприятие.

Zarovna K.M. The economic sustainability of Ukraine as the external environment of the company

Summary. In the article approaches to the evaluation of the economic sustainability of the state for basic and latest international practices, allowing them to explore the feasibility and the degree of importance in the study of economic sustainability companies management. Also, highlights the major indices of economic sustainability. In the article the author made systematization of existing methods, which determine the state of the economy and other sectors of public policy, which in turn makes it possible, assess climate which has to ensure the economic stability of the company.

Keywords: economic sustainability, sustainable development, sustainability index, competitiveness index, the index of economic freedom, corporate social responsibility, enterprise.